

O'ZBEK TILIDAGI MATNLARNI INGLIZ TILIDA TARJIMA QILGANDA KELIB CHIQUADIGAN LEKSIKOGRAFIK MUAMMOLAR

Uzoqova Marjona Sherali qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Ingliz tili uchinchi fakulteti talabasi

uzoqovamarjona14@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda tarjima sohasida dolzarb muammolardan biri bo'lgan leksikografik muammolar haqida gap boradi. Leksikografik muammolar asosan ikki xil yondashuv: Ijodiy va moslashuvchanlik orqali yoritib berilgan va muammolarni oldini olishga qaratilgan bir qancha yechimlar ham berib o'tilgan. Bunga qo'shimcha holatda muammolar ushbu jarayonga qo'yilgan va misollar tariqasida o'rgnib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Lingvistika, Tilshunoslik, tarjimon, ijodiy yondashuv, moslashuvchanlik yondashuni, leksik muammo, ekvivalent so'zlar, til qoidalari, leksikografiya.

Nafaqat O'zbek tili balki butun dunyo tillari haqida gapirganimizda hayolimizga birinchi keladigan soha bu – Lingvistika sohasi hisoblanadi. Chunki til yaralibdiki, inson Lingvistikaning ya'ni Tilshunoslikning tubiga tushdi va qanchadan qancha yangiliklar, tadqiqotlar va kashfiyotlar o'tqazib kelmoqda. Bular haqida gapirar ekanmiz, kopchilikni qiziqtiradigan narsa bu – Lingvistika nima? Va u o'z ichiga nimalarni qamrab oladi? -degan savollar keladi.

Lingvistika – bu tillarni o'rganuvchi fan demakdir. To'liqroq qilib aytganda tilning ijtimoiy tabiati, vazifasi, ichki tuzilishi, tasnifi va amal qilish kabilarni o'rganuvchi va xabar beruvchi fandır.

Biz nega lingvistika ya'ni tilshunoslik faniga ehtiyoj sezamiz? Negaki dunyo turli xildagi insonlar bilan qoplangan. Ma'lum bir hududga tegishli insonlarning o'zlari foydalanadigan va bir birlari bilan muloqot qilishda foydalanadigan o'z tillari bor. Yer yuzida odamlar kabi tillar ham turli tumanni tashkil qilar ekan, inson doimo tillarni o'rganishga moyil va ehtiyojmand. Yana qo'shimcha holatda ular o'zga til vaqillarini eshitishga, tushunishga va hattoki shu tilda gapirishga moyillik sezishadi. Ayniqsa bu holatlar dunyoni o'rganish, o'zgalar bilan muloqaot qilish kabi jarayonlarda juda ham qo'l keladi. Tilshunoslik sohasi keng. Tilshunoslik fanini biz ikkiga bo'lib o'rganamiz. Amaliy tilshunoslik va nazariy tilshunoslik. Mavjud til qoidalarini hayotda tadbiiq qilgan holda o'rganish amaliy tilshunoslik deyiladi.

Leksikografiya – so'zi yunonchadan olingan bo'lib, amaliy lug'atchilik demakdir.

Bir tildagi soʻzlarni boshqa tillarga yoki aksincha boshqa tillardagi soʻzlarni oʻzimizni tilga tarjima qilar ekanmiz, albatta, Leksikografiya sohasi bilan uzviy bogʻliq boʻlgan holda ish olib borishga toʻgʻri keladi. Ushbu soha ham koʻp qamrovli hisoblanib, turli xildagi muammolarni qamrab oladi. Ularning koʻp uchrab turadigani leksik muammolardir. Masalan: ingliz tilidagi “East or West, home is best” iborasi oʻzbek tilidagi “Oʻz uying oʻlan toʻshaging” maqoliga toʻgʻri keladi. Ammo tarjimada Soʻzga-soʻz yondashuvidan foydalanilmagan. Unda tarjima orqali umumiy maʼno keltirib chiqarilib, soʻngra bunga nisbatan ekvivalent oʻzbek tilida mavjud maqollar yoki iboralar orasidan olingan. Baʼzi hollarda shu kabi tarjimalarda umumiy maʼnosiga teng kela oladigan ibora topilmaydigan vaziyatlar ham uchrab turadi. Bu holatda tarjimonlardan ushbu jumalarning oʻzbek tilida qoʻllay olishlik mumkin boʻlgan muqobilini yaratish yoki ishlatish uchun tilga olib kirmaslik kabi vazifalar talab qilinadi. Bu ham leksikografik muammolarning bir turi hisoblanadi.

Bundan tashqari, tarjima sohasida ijodiy va moslashuvchan yondashuvlar ham mavjuddir.

Ijodiy yondashuv – tarjima qilish davomida faqat soʻzlarning muqobil tarjimasidan foydalanish emas, balki tarjimondan ushbu jarayonda maʼno elementlarini tushurib qoldirmagan tarzda oʻz muqobillaridan foydalanish demakdir. Masalan biror bir turdagi badiiy asarni tarjima qilish davomida matn mazmunini tashkil etuvchi lisoniy elementlar yaʼni: information, stilistik yoki estetik vazifalar bajarilishi talab etiladi. Shu bilan bir qatorda tarjima sohasida moslashuvchanlik yondashuvi ham mavjud.

Moslashuvchanlik yondashuvi – bu boʻlib turgan jarayonda har bir kontekstni oʻzgarishlarsiz qabul qilish.

Moslashuvchanlik yondashuvlaridan koʻpincha rasmiy hujjatlarni tarjima qilganda foydalaniladi. Unda barcha ish yuritish hujjatlari chuqur maʼno talab etmaydi va bu tarjimondan shunchaki bor soʻzlarni oʻz oʻrnida tarjima qilishni va oʻquvchiga maʼnoni borligicha yetqazishga hizmat qiladi. Bu kabi hujjat ishlarida va ular orasida shunday soʻzlar ham uchrab turadiki ularning bir til doirasida maqbul tarjimasini yoʻq. Bu soʻzlarni grammatik jihatdan toʻgʻri joylashtirish va uni tarjima qilmaslik kabi holatlarga moslashuvchanlik yondashuvi deyiladi.

Umumiy qilib aytadigan boʻlsak til va tarjima sohalari juda murakkab jarayon va u jarayon ishtirokchisidan grammatik, leksik, leksikologik va leksikografik mahoratlarni talab qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Ingliz tilidagi sanalarni oʻzbek tiliga tarjima etishning leksik muammolari. Maqola. 2022. Komilova Xabibaxon Zafarbek qizi, Gavharoy Isroiljon qizi.

2. Ingliz tilidagi matnni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga kelgan leksikologik va grammatik o'zgarishlar tahlili. (J.K. Raulining qalamiga mansub “Garri potter va maxfiy hujra” romani misolida). Maqola. 2021. Solijonov Jurali Kamoljonovich, Mamaraimova Jamila Botir qizi.
3. Integrativ yondashuv asosida bo'lajak tarbiyachilar ijodiy faoliyatini rivojlantirish tizimini takomillashtirish. Maqola. 2022. Razzakova Dilnoza Akramovna <https://doi.org/10.5281/zenodo.6634947>
4. Tarjimani ilmiy-ijodiy jarayon sifatida tadqiq etiah usullari. Maqola. 2022. Maxliyo Xabibullayeva. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7455059>